

Лилјана Јанкуловска
Сојуз на синдикатите на Македонија

УДК 364(4)(094.2)
304(4)(094.2)

МОЖНИ ПРИДОБИВКИ ОД РАТИФИКАЦИЈАТА И ПРИМЕНАТА НА ЕВРОПСКАТА СОЦИЈАЛНА ПОВЕЛБА (РЕВИДИРАНА)

Европската социјална повелба е многу значаен документ со кој земјите потписнички, членки на Советот на Европа, остваруваат потесно единство, за да се сочуваат и остварат идеалите и принципите, како нивно заедничко наследство и да го поттикнат нивниот економски и општествен напредок, токму преку заштитата и развојот на правата на човекот и основните слободи.

Прв посебен документ, со кој се предвидува да се обезбедат граѓанските и политичките права и слободи на граѓаните на земјите - членки на Советот на Европа, е Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи, потпишана во Рим, на 4 ноември, 1950 година и Протоколот кон Конвенцијата.

Со Европската социјална повелба (Турин, 18 октомври, 1961 година) и Протоколите кон Повелбата, земјите - членки на Советот на Европа се согласиле да ги обезбедат социјалните права на своето население, наведени во тие инструменти, со цел подобрување на нивниот животен стандард и нивната социјална добросостојба.

Од 1961 година, преку министерските конференции за човековите права, Европската социјална повелба постојано е надоградувана со нови права, за во Стразбур, на 3 мај, 1996 година да се донесе Европската социјална повелба (ревидирана).

Република Македонија, Европската социјална повелба од 1961 година ја ратификува во 2005 година, а Европската социјална повелба од 1996 година (ревидирана) сè уште ја нема ратификувано.

Со Програмата за работа на Владата

на РМ за 2008 година е предвидено да се потпише ревидираната Европска социјална повелба од 1996 година, а потоа да започне постапката за нејзината ратификација.

Потребата од потпишување и ратификација на Европската социјална повелба од 1996 година е повеќе од евидентна. Постојат најмалку три причини заради кои треба да се потпише и ратификува Повелбата: социјалните, покрај другите промени кои се јавија од донесувањето на Повелбата 1961 година; додадените права утврдени на повеќе министерски конференции за човекови права, и потребата од заштита на неприкосновеното единство на сите човекови права, без оглед дали се граѓански, политички, економски, социјални или културни.

Кои се можните придобивки за Република Македонија од ратификацијата и примената на Европската социјална повелба од 1996 година?

Република Македонија е држава која од донесувањето на Повелбата во 1961 година има големи промени во својот општествен, политички, економски и правен систем. Во 1991 година, Република Македонија стана суверена и самостојна држава, се донесе новиот Устав на РМ, а во 1993 година Република Македонија стана полноправна членка на ООН. Правата гарантирани со меѓународните акти на ООН, (меѓу кои: Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права; Меѓународниот пакт за граѓанските и политичките права; Меѓународната конвенција за елиминирање на сите видови расна дискриминација; Конвенцијата за сите видови дискриминација на жената), Уставот на РМ во основа ги имплементираше и, потоа, низ законодавството беа разработени. По-

крај имплементацијата на Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права, во Уставот на РМ и националното законодавство, во законодавството во РМ во основа беа имплементирани и ратификуваните меѓународни конвенции на МОТ и правата уредени со Европската социјална повелба на Советот на Европа, иако таа во тој период не беше ратификувана. Уредувањето и утврдувањето на исти, или слични права со различни меѓународни акти, обезбедија во нашата држава да се пренесат тие права и во нашите закони.

Под претпоставка дека се познати правата и принципите од Европската социјална повелба од 1961 година, со потпишувањето, ратификацијата и примената на Европската социјална повелба од 1996 година (ревидирана) се обезбедува неприкосновено единство на економски, социјални и културни права, се воспоставуваат нови и пошироки права и се создаваат инструменти за заштита на тие права.

Имено:

1. Се подобрува во квалитет правото на сите работници на правична заработувачка која обезбедува пристоен животен стандард, а не само како до тогаш, задоволувачки животен стандард;
2. Се прошируваат правата на секое лице со посебни потреби и тоа има право на независност, социјална интеграција и учество во општествениот живот. Со Повелбата од 1961 година, лицето имало права само на професионално образование и професионално и социјално оспособување;
3. Се прошируваат правата на децата и младите кои, покрај правото на соодветна социјална и економска заштита, имаат и правна заштита, како и право на бесплатно основно и средно образование;
4. Се воведуваат 11 нови права, кои се од особена важност за економско-социјалната положба на работниците, како што се правото на:
 - Еднакви можности и еднаков третман на сите работници за прашања поврзани со вработувањето и професијата, без било каква полова дискриминација;
 - Информирање и консултирање на работниците во рамките на претпријатието;
 - Учество на работниците во утврдувањето и подобрувањето на условите за работа и работната средина во рамки на претпријатието;
 - Социјална заштита на секое постаро лице;
 - Заштита на секој работник, во случај на престанување на работниот однос;
 - Заштита на побарувањата на сите работници во случај на несолвентност на нивниот работодавач;
 - Достоинство при работа;
 - Вработување на сите лица со семејни обврски и кои се вработени или сакаат да се вработат, без да бидат предмет на дискриминација и колку е можно повеќе, без судир меѓу нивните работни и семејни обврски;
 - Заштита на претставниците на вработените во претпријатијата од дејства штетни за нив и на истите треба да им се обезбедат соодветни средства за извршување на нивните функции;
 - Информирање и консултирање на работниците во постапките за колективен технолошки вишок;
 - Заштита од сиромаштија и социјална исклученост за секого;
 - Домување за секого.
5. Со потпишувањето и ратификацијата на Европската социјална повелба од 1996 година (ревидирана), нашата држава би се обврзала да ги прифати:
 - Делот I од Повелбата како изјава во која се утврдуваат целите што таа ќе ги остварува со сите соодветни средства;
 - Најмалку шест од следните девет членови од делот II од Повелбата: 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 и 20;
 - Дополнителен број членови, или ставови, наброени во делот I од Повелбата што таа ќе ги избере, со тоа што вкупниот број на наброените членови и ставови што ги прифатила да не биде помал од 16 членови, или 63 ставови.

Република Македонија, со потпишувањето и со ратификацијата на Европската со-

цијална повелба (ревидирана), треба да прифати, место досегашните четири, најмалку шест од деветте членови, односно правото на:

- Работа;
- Организирање;
- Колективно договарање;
- Заштита на децата и младинците;
- Социјално осигурување;
- Социјална и здравствена заштита;
- Социјална, правна и економска заштита на семејствата;
- Заштита и помош на работниците мигранти и нивните семејства;
- Еднакви можности и еднаков третман за прашања поврзани со вработувањето и професијата без било каква полова дискриминација.

За тоа, кои права, односно членови ќе бидат прифатени од страна на државата, одлучува државата, но, свои предлози даваат и социјалните партнери. Треба да се истакне дека при претходната ратификација на Повелбата, предлозите на социјалните партнери беа скоро во целост испочитувани и прифатени. За работниците и синдикатот, тоа се, пред сè, правата на: работа, организирање, колективно договарање, социјално осигурување, еднакви можности, итн. При ратификацијата на Европската социјална повелба (ревидирана), особено за членовите што треба да се ратификуваат (од 9 да се изберат најмалку шест), треба повторно да се произнесат и социјалните партнери - синдикатот и организацијата на работодавачите.

Но, согласно Повелбата, доколку државата по ратификацијата прифати и член или став што не бил ратификуван, има можност да изјави, со известување упатено до Генералниот секретар, дека го прифаќа членот, или ставот од делот II од Повелбата, (во делот II од Повелбата се правата што се утврдени со Повелбата). Овие дополнително преземени обврски се сметаат за составен дел на ратификацијата, прифаќањето или одобрувањето и имаат исти ефекти од првиот ден од месецот по истекот на период од еден месец, сметано од денот на доставувањето на известувањето.

Спроведување на обврските

Ратификацијата на Европската социјална повелба (ревидирана) значи и обврски за спроведување на членовите од 1 до 31 од Дел II од Повелбата. Спроведувањето на обврските од членовите се остварува преку:

- а) Закони или прописи;
- б) Договори меѓу работодавачите, или организациите на работодавачите и организациите на работниците;
- в) Комбинација на овие два метода;
- г) Други соодветни средства.

Анализирајќи ги правата и интересите на човекот и основните слободи што се утврдени со Европската социјална повелба и колку од нив и во кој обем се остваруваат во Република Македонија, може да се констатира дека во најголем број случаи тие се имплементирани, но, има уште потреба од доусогласување и утврдување на правата што досега не се уредени и нивно целосно почитување во практиката. Тоа е случај, на пример, со: доуредувањето на правата поврзани со еднаквите можности; посебните потреби на хендекипираните лица; условите за работа; правичната заработувачка; синдикалното организирање; колективното договарање и развој на социјалниот дијалог; како и утврдување на правото на застапување на интересите на работниците пред органите на управување; усогласување на работните и семејните обврски; правото на домување; правото на правична заработувачка, итн.

Затоа, потпишувањето и ратификацијата на Европската социјална повелба (ревидирана) 1996 година е од особено значење, како за самата држава, уште повеќе за самите граѓани, работници и други лица. Со ратификацијата државата се согласува да ги обезбеди социјалните права за подобрување на животниот стандард и социјалната добросостојба, како и заштита на неприкосновеното единство на сите човекови права, без оглед дали се граѓански, политички, економски, социјални или културни.

На потребата од потпишувањето и ратификацијата на Европската социјална

повелба (ревидирана) 1996 година, ќе влијаат организациите на работодавачите и синдикатите, како и невладините организации, бидејќи преку почитувањето на социјалните и други права се обезбедува економски и општествен развој на една држава.

Колективни жалби

Во 1995 година е донесен дополнителниот Протокол кон Европската социјална повелба, со кој се утврдува систем на колективни жалби кој се применува на обврските дадени во Повелбата за земјите кои го ратификувале Протоколот.

Воведувањето на системот на колективни жалби за применување на обврските утврдени во Повелбата е од особено значење за развојот на правата на човекот и основните слободи. Дополнителниот Протокол кон Европската социјална повелба, кој го утврдува системот на колективни жалби, може да се прифати при ратификацијата, прифаќањето, или одобрувањето на оваа Повелба, како и со известување доставено до Генералниот секретар на Советот на Европа дека прифаќаат контрола на своите обврски од Повелбата.

Согласно дополнителниот Протокол кон Европската социјална повелба, правото на организациите да поднесат жалби за, наводна, незадоволителна примена на Повелбата, го имаат:

- а) Меѓународните организации на работодавачите и синдикалните организации;
- б) Меѓународните невладини организации со советодавен статус во Советот на Европа кои се наоѓаат на списокот изготвен за оваа цел од страна на Владиноот Комитет;
- в) Репрезентативните национални организации на работодавачите и синдикалните организации со територијална надлежност во страната - договорничка, против која е поднесена жалбата.

Меѓународните невладини организации и националните невладини орга-

низации можат да поднесат жалби во согласност со постапката пропишана само за оние прашања за кои тие имаат призната стручност.

Која е постапката за поднесување колективна жалба?

Постапката за поднесување колективна жалба започнува со поднесувањето жалба во писмена форма до Генералниот секретар, кој ја доставува до Комитетот на независни експерти.

Комитетот на независни експерти е многу значајно тело во постапката на колективните жалби. Комитетот изготвува извештај во кој ги вклучува своите заклучоци за тоа дали засегнатата страна обезбедила задоволителна примена на одредбата од Повелбата наведена во жалбата. Извештајот се доставува до Комитетот на министри кој донесува резолуција со препорака до засегнатата страна, односно државата. Државата, во својот следен извештај што го доставува до Генералниот секретар, информира за мерките што ги презела за спроведување на препораката на Комитетот на министри.

Воведувањето на колективната жалба, како еден од инструментите за спроведување на Европската социјална повелба на Советот на Европа низ националното законодавство, отвора широка можност за активност на субјектите утврдени во Повелбата, за што поголемо почитување на правата утврдени со Повелбата и создавање поголемо и повисоко ниво на уредување на правата на сите работници и граѓани во државите.

Од периодот на ратификацијата на Европската социјална повелба од 1961 година од страна на нашата држава (2005 година) до Советот на Европа нема доставено ниту една колективна жалба. Се поставува прашањето, дали правата во тој обем се уредени или истите се почитуваат, што немало потреба од користењето на правото на колективни жалби, или е во прашање нешто друго. Мора да се признае дека правото и постапката на поднесување на колективни жалби е малку познато право во државата и на авторот на

овој текст не му е познато дека на тоа право укажува некоја законска норма. Со ратификацијата на Повелбата државата ќе биде принудена ова право да го утврди и уреди во закон.

Правото да поднесуваат колективни жалби од страна на организациите, особено националните, како што се синдикатите и невладиниот сектор е од особено значење. Синдикатите преку своето право на остварување и заштита на правата на работниците имаат можност таа заштита да ја прошират и остварат и пред меѓународните органи и организации. Невладините организации, пак, можат да се избораат за своето место и ги остварат целите за кои се формирани, односно влијаат на нивното сè поголемо учество во развојот на правата на човекот и основните слободи. Правото на жалба добива во својата содржина уште и со фактот што колективната жалба можат да ја поднесат сами и меѓународните организации на работодавачите, синдикалните организации и невладините организации, но преку нив и националните организации. Со цел да се обезбеди поголемо остварување на правата, како и применување на обврските дадени во Повелбата, треба да почне да се применува правото на поднесување колективни жалби тогаш кога државата тоа не го прави.

Извештај за примената на одредбите од Повелбата

Согласно Европската социјална повелба, земјите потписнички имаат и обврски. Секоја втора година, секоја држава - потписник на Повелбата, на Генералниот секретар на Советот на Европа му поднесув извештај за примената на одредбите од дел II од Повелбата, коишто ги прифатиле.

По ратификацијата на Повелбата, нашата држава во 2007 година за првпат поднесе извештај за членовите 1 и 15, а се однесуваат на правото на работа и правото на професионално образование и на професионална и социјална рехабилитација на лица со телесна попреченост, или лица со пречки во интелектуалниот развој.

Првиот Извештај за примената, односно реализацијата на обврските преземени од

Европската социјална повелба го опфаќа периодот од 30.04.2005 - 31.12.2006 година. Со оглед на тоа што е прв, Извештајот, кој се поднесува по ратификацијата на Европската социјална повелба од 1961 година, е доста обемен (91 страница). Во Извештајот се содржани:

- Основните економски показатели во Република Македонија од 1990 до 2006 година;
- Приказ на законодавството на РМ, согласно член 32 од Уставот на РМ, за економско-социјалните права на работниците, со посебен преглед на ратификуваните конвенции на МОТ, потпишани колективни договори и подзаконски акти;
- Политики за вработување во последните две години и мерки за зголемување на вработеноста, флексибилноста на пазарот на трудот, правата по основ на невработеност;
- Структурата на работоспособното население, вработеноста, невработеноста;
- Елиминација на секаков вид дискриминација при вработувањето;
- Вработување на странски државјани;
- Забрана за присилна работа;
- Организациона структура на агенциите за вработување;
- Правата на професионална ориентација;
- Еднаков пристап при вработувањето на хендикепирани лица (статус, образование, вработување, преквалификација, професионална рехабилитација, специјализирани институции за обука)

При испраќањето на извештаите до Генералниот секретар, треба да се истакне дека копии од извештаите државата доставува и до националните организации на работодавачите и синдикалните организации кои можат да достават свои коментари за извештаите. Согласно ваквата обврска од Повелбата постапи и нашата држава и Извештајот за реализација на обврските преземени од Европската социјална повелба беше доставен до социјалните партнери, кои се изјаснија позитивно.

По поднесувањето, извештајот се разгледува од Комитетот на независни експерти, кој изготвува извештај кој ги содржи неговите заклучоци. Заклучоците на Комитетот на независни експерти се доставуваат до Владиноот комитет, до Парламентарното собрание и до организациите кои се членки на меѓународни

организации на работодавачите и синдикалните организации.

Што се однесува до првиот поднесен Извештај од страна на нашата држава за примената, односно реализацијата на обврските преземени од Европската социјална повелба, постапката е во тек. Нашата држава, до крајот на мај месец, оваа година, треба да достави одговор на неколку дополнителни прашања поставени од Комитетот на експерти.

Поаѓајќи од изнесеното, со ратификацијата на Европската социјална повелба од 1996 година (ревидирана), треба да очекуваме дека:

а) Ратификацијата на Европската социјална повелба од 1996 година ќе обезбеди поголем квалитет и квантитет во уредувањето на правата во националните закони, бидејќи државата се обврзува да ги вгради и примени одредбите од Европската социјална повелба.

Иако во нашето законодавство релативно добро се уредени економско-социјалните права на работниците, не можеме во целост да бидеме задоволни бидејќи нашите закони не ги уредуваат сите односи, интереси и права, утврдени со меѓународни акти, а кога истите се уредени не секогаш доследно и се применуваат. Но, меѓународните акти кои Република Македонија се обврзала да ги почитува, имаат сè повеќе позитивно влијание во содржината на истите;

б) Со ратификацијата државата се согласува да ги обезбеди социјалните права за подобрување на животниот стандард и социјалната добросостојба, како и заштита на неприкосновеното единство на сите човекови права, без оглед дали се граѓански, политички, економски, социјални или културни;

в) Ратификацијата на Европската социјална повелба од 1996 година ќе изврши уште поголемо позитивно влијание и во делот на примената на законските норми. Поднесувањето на Извештај за примената на одредбите од Повелбата и можноста за контрола е многу значаен инструмент кој позитивно ќе влијае врз изготвувачите, носителите и спроведувачите на законите;

г) Социјалните партнери - синдикатот и организацијата на работодавачи и невладините организации од своја страна, исто така,

ќе инсистираат на почитување на Повелбата, особено вградување на правата и решенијата во законските одредби и колективните договори. Низ учеството на социјалните партнери во донесувањето на законите, низ нивните предлози и сугестии ќе се развива и социјалниот дијалог, кој сè уште не е на очекуваното ниво во својот квалитетен развој;

д) Со воспоставувањето на системот на колективни жалби, се заокружува процесот на остварувањето на правата уредени со некој акт. Тоа значи дека покрај уредувањето на правата од економско-социјалната сфера со националното законодавство, согласно Европската социјална повелба, како и обврската за поднесување на извештај за почитувањето на Повелбата, се создава можност за покренување постапка, со поднесување на колективна жалба за непочитувањето на обврските за спроведување на одредбите од Европската социјална повелба и пред меѓународните организации и органи.